

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

สื่อมวลชนมีบทบาทและความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมาก เพราะสื่อมวลชนทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคม ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสได้รับรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน และในโลกส่วนอื่นๆที่อยู่ห่างไกล ทำให้ประชาชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้รับความบันเทิง และสามารถเพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิตผ่านสื่อได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้ เมื่อเทคโนโลยีการสื่อสารมีการพัฒนาไปไกลจนเกินกว่าจะหยุดยั้ง บทบาทของสื่อมวลชนยังมีมากขึ้นเป็นทวีคูณ ไม่ว่าจะเป็นสื่อมวลชนยุคดั้งเดิมในรูปแบบของสิ่งพิมพ์หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น วิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ จนกระทั่งสื่อสมัยใหม่ที่มีการเชื่อมต่อกันเป็นเครือข่าย เช่น อินเทอร์เน็ต และสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ ล้วนแล้วแต่มีศักยภาพที่ทำให้มนุษย์สามารถติดต่อสื่อสารกันได้ง่ายขึ้น รวดเร็วขึ้น และสามารถเข้าถึงผู้รับสารจำนวนมากขึ้นพร้อมๆกัน การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันจึงหนีไม่พ้นการบริโภคสื่อ หรือการบริโภคข้อมูลข่าวสารทั้งความรู้และความบันเทิงผ่านสื่อได้เลย

นับตั้งแต่จุดเริ่มต้นของวิวัฒนาการสื่อมวลชนของโลกตะวันตกในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 18 บทบาทของสื่อมวลชนในยุคแรกคือหนังสือพิมพ์ (newspapers) มีความสำคัญมากจนทำให้สื่อได้รับการยกย่องว่าเป็นฐานันดรที่สี่ (Fourth Estate) ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนทางสังคมได้ ในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้มีสื่อเชิงธุรกิจและเชิงประชานิยม (commercial and popular press) เกิดขึ้นมาก จึงทำให้สื่อมีอิทธิพลในการขับเคลื่อนทั้งสังคมและเศรษฐกิจไปพร้อมๆกัน ธุรกิจหนังสือพิมพ์ในอดีตใช้บุคลากร เทคโนโลยี และเครื่องมือทางธุรกิจเพื่อดำเนินงานด้านข่าวสารด้วยความรวดเร็วและสามารถสื่อสารกันได้กว้างไกล แต่แทนที่สื่อจะเน้นการนำเสนอความคิดเห็น (opinion) อย่างตรงไปตรงมา หนังสือพิมพ์ในยุคนั้นก็กลับไปเน้นธุรกิจของข่าว (business of news) โดยเน้นข่าวลืออื้อฉาวเพื่อความตื่นเต้นของผู้อ่านหรือเพื่อหวังเพิ่มยอดขาย ซึ่งในทางวิชาชีพสื่อสารมวลชนจะเรียกกันว่าเป็นหนังสือพิมพ์มาตรฐานต่ำ (Yellow Journalism) ที่มีความหมายรวมถึงการนำเสนอข่าวสารที่ไม่มีความเป็นวิชาชีพและขาดซึ่งจริยธรรม การนิยามความหมายของ

สื่อมวลชนประเภทเชิงปริมาณหรือ Yellow Journalism นี้ สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาด้านจริยธรรมในวิชาชีพของสื่อมวลชนได้ค่อนข้างชัดเจน ซึ่งเป็นปัญหาที่มีมานานนับตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 ในประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากผู้ผลิตหรือเจ้าของสื่อนั้นเน้นการทำกำไรจากธุรกิจสื่อมากเกินไป จนกระทั่งก่อให้เกิดปัญหาขึ้นในสังคมและนำไปสู่การรณรงค์เรียกร้องให้มีการทบทวนถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนและขอให้มีการตรวจสอบสื่อมวลชน เพื่อให้สื่อมีความรับผิดชอบ มีความน่าเชื่อถือ และมีความเป็นวิชาชีพมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ ในเวลาต่อมาจึงมีการก่อตั้งสมาคมนักหนังสือพิมพ์ (Journalism Association) ขึ้นเพื่อให้มีบทบาทในการถ่วงดุลกับสื่อเชิงธุรกิจ โดยสมาคมฯพยายามเน้นความเป็นนักวิชาชีพ มีการรายงานข่าวด้วยความเป็นกลางและความถูกต้องตรงตามความเป็นจริง เพื่อให้ประชาชนผู้อ่านได้รับประโยชน์

ต่อมาสื่อเมื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้เข้ามามีบทบาทในวงการสื่อสารมวลชนมากขึ้น เช่น วิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ ทำให้ประชาชนผู้บริโภคข้อมูลข่าวสารสามารถเข้าถึงเนื้อหาต่างๆ ได้สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึงมากขึ้น บทบาทของสื่อมวลชนจึงขยายออกไปเสมือนไม่มีขอบเขตจำกัด ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตกลายมาเป็นเครื่องมือที่ปฏิวัติการสื่อสารของมนุษย์ แต่ศักยภาพของสื่อใหม่ก็ทำทลายการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนด้วยในขณะเดียวกัน แม้ว่าหน้าที่หลักที่สำคัญของสื่อมวลชนคือ การให้ข้อมูลข่าวสาร (to inform) การให้การศึกษา (to educate) และการให้ความบันเทิง (to entertain) แต่ในการทำหน้าที่เหล่านั้นก็ยังมีประเด็นที่ถกเถียงกันอย่างไม่จบสิ้น เช่น กรณีที่สื่อมีการนำเสนอภาพและเนื้อหาที่รุนแรง ลามกอนาจาร ไม่เหมาะสมต่อกาลเทศะและวุฒิภาวะของผู้อ่านและผู้ชมที่เป็นเด็กและเยาวชน หรือการรายงานข่าวที่ไม่เป็นกลางและบิดเบือนประเด็น ซึ่งสื่อมวลชนประเภทนี้ยังมีให้เห็นอยู่ทั่วไปทั้งในประเทศและต่างประเทศตลอดมา

อันที่จริงนั้น วิชาชีพสื่อมวลชนเป็นวิชาชีพที่ได้รับสิทธิและเสรีภาพเป็นพิเศษจากทุกสังคมมานับแต่อดีตจนปัจจุบัน เพราะเชื่อกันว่า “เสรีภาพของสื่อคือเสรีภาพของประชาชน” เสรีภาพในการพูด (Freedom of Speech) หรือเสรีภาพในการแสดงออก (Freedom of Expression) เป็นสิทธิทางการเมืองในการสื่อสารความคิดของบุคคลผ่านการพูดและการแสดงออก สิทธิและเสรีภาพในการพูดได้รับการยอมรับว่าเป็นสิทธิมนุษยชนภายใต้ข้อ 19 แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) และได้รับการยอมรับในกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant of Civil and Political Rights) ซึ่งประเทศไทยได้รับรองเป็นภาคีของกฎหมายทั้งสองฉบับเช่นเดียวกัน นอกจากนั้น ประเทศต่างๆ หลายประเทศก็มีบทบัญญัติของกฎหมายรับรองถึงควมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนรวมถึงสื่อด้วย เช่น

กฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา (First Amendment) ซึ่งห้ามการกระทำใดๆ ที่เป็น การปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นของสื่อ เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 39 และ พ.ศ. 2550 มาตรา 45 และ 46 ถึงกระนั้นก็ตาม สังคมก็ยังมีคำถามทุกวันว่า ความมี เสรีภาพของสื่อสมควรควบคู่ไปกับการรับผิดชอบทางจริยธรรมด้วยหรือไม่ ดังเช่นนักวิชาการ ด้านการสื่อสารทั้งในประเทศและต่างประเทศเคยมีการตั้งคำถามต่างๆ หลายประเด็นเพื่อนำไปสู่ การปฏิรูปสื่อ ตัวอย่างเช่น

1. เสรีภาพของสื่อควรมีขีดจำกัดหรือไม่
2. สื่อควรมีบทบาทอย่างอื่นนอกจากการนำเสนอเนื้อหาเพื่อผลกำไรทางธุรกิจหรือไม่
3. สื่อควรให้บริการแก่สังคมบ้างหรือไม่ หากไม่มีผลกำไรตอบแทน
4. สื่อควรมีบทบาทในการเกี่ยวข้อง ชี้นำ และแก้ไขปัญหาสังคมบ้างหรือไม่
5. สื่อจำเป็นต้องทำหน้าที่สุนัขเฝ้าบ้าน (watchdog) และป้องกันผู้บริโภคจากการถูก หลอกลวงทางธุรกิจและจากการ โกงกินของภาครัฐหรือไม่
6. ประชาชนจะคาดหวังให้สื่อช่วยเหลืออะไรได้บ้างในภาวะวิกฤต

คำถามกว้างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับบทบาทของสื่อ นั้น มีความเกี่ยวข้องกับการ ทำงานของสื่อในแต่ละวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวข้องกับมาตรฐานทางคุณธรรม (moral) และ จริยธรรม (ethics) ซึ่งเป็นตัวนำทางในการประกอบวิชาชีพของสื่อในสภาวะการณ์ต่างๆ อันสามารถ เกิดขึ้นและท้าทายจริยธรรมของสื่อได้ตลอดเวลา เช่น 1) ถ้ามีคนขู่จะฆ่าตัวตายขณะออกอากาศ ทางโทรทัศน์ สื่อควรจะมีบทบาทอย่างไร ควรเผยแพร่เรื่องน่าตื่นเต้นนี้ให้ประชาชนได้เห็นสดๆ หรือควรที่จะหยุดความพยายามของผู้ที่พยายามจะฆ่าตัวตายนี้ 2) ถ้าหนังสือพิมพ์ตรวจพบการ กระทำผิดกฎหมาย/จริยธรรมของบริษัทที่เป็นผู้สนับสนุนโฆษณารายใหญ่ของตนเอง หนังสือพิมพ์ ควรจะรายงานการกระทำผิดนั้นให้ประชาชนได้รับรู้หรือไม่ หรือ 3) ถ้ารายการละครโทรทัศน์ที่ ได้รับความนิยมจากผู้ชมเป็นจำนวนมาก เป็นรายการที่เต็มไปด้วยความรุนแรง สถานิโทรทัศน์ สมควรที่จะออกอากาศรายการนั้นหรือไม่ ประเด็นปัญหาต่างๆ เหล่านี้เคยเกิดขึ้นในอดีตและยัง ดำรงอยู่จนถึงยุคปัจจุบัน แม้ว่าจะเกิดแนวคิดในกลุ่มบรรทัดฐานหรือปทัสฐานของสื่อ (Normative Theories of Media) ซึ่งกล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อในอุดมคติหรือที่ควรจะเป็น เช่น ทฤษฎีความ รับผิดชอบต่อสื่อต่อสังคม (Social Responsibility Theory of the Press) ซึ่งบุคคลในแวดวงวิชาชีพ สื่อมวลชนย่อมรู้จักกันเป็นอย่างดี และแม้ว่าสื่อมวลชนจะแสดงความรับผิดชอบต่อ การสร้าง กรอบจริยธรรมและจรรยาบรรณของตนขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติและเป็นเครื่องมือควบคุม ในการทำหน้าที่ของตนแล้วก็ตาม แต่ปัญหาที่ผู้บริโภคสื่อได้รับความเสียหาย เสียเปรียบ หรือถูกชัก จูงไปในทางที่มีขอบจากอิทธิพลของสื่อก็ยังคงเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นประเด็นเกี่ยวเนื่องกับเรื่องการที่

นำเสนอข้อมูลที่บิดเบือน เนื้อหารุนแรงและลามกอนาจาร หรือการที่สื่อรับสินบนและละเมิดสิทธิและความเป็นส่วนตัวของผู้อื่น เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจถูกละเลยหรือมองข้ามได้

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ในโลกที่เกิดขึ้นทุกวินาที ด้วยเทคโนโลยีโทรคมนาคมและการสื่อสารที่ช่วยให้คนรับส่งข่าวสารกันได้สะดวกและรวดเร็วภายในพริบตา การแข่งขันอย่างไม่หยุดยั้งของธุรกิจสื่อที่กลายเป็นองค์กรระดับโลก และความต้องการบริโภคข้อมูลข่าวสารของประชาชนทุกกลุ่มอย่างไม่มีขีดจำกัด สิ่งเหล่านี้เป็นตัวเร่งให้สื่อมีบทบาทสำคัญและมีอิทธิพลต่อชีวิตคนและสังคมอย่างมากมายและกว้างไกลมากขึ้นกว่าในอดีต ดังนั้น นอกเหนือจากควมมีเสรีภาพแล้ว การทำงานของสื่อมวลชนจึงจำเป็นต้องยึดถือจริยธรรมและจรรยาบรรณควบคู่ไปกับเสรีภาพที่ได้รับมาด้วย มิฉะนั้นเสรีภาพของสื่อจะกลับกลายเป็นเครื่องมือที่สามารถทำลายสังคมได้เท่าๆ กับการทำหน้าที่สร้างสรรค์สังคม ด้วยสถานการณ์ของโลกและของประเทศไทยที่มีความผันผวนทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเช่นทุกวันนี้ หากสื่อมวลชนยังขาดความตระหนักถึงจริยธรรมในวิชาชีพของตน และหากสังคมยังปล่อยปละละเลยให้สื่อใช้เสรีภาพจนเกินขอบเขต สังคมไทยจะตกอยู่ในสถานะเสี่ยง เนื่องจากประชาชนต้องมีการบริโภคข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ ที่หลากหลายและล้นหลามอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นที่ต้องมีการศึกษาถึงจริยธรรมในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนและเพื่อเป็นการตรวจสอบบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนให้ดำเนินไปด้วยความถูกต้องเหมาะสมภายใต้กรอบแห่งเสรีภาพและความรับผิดชอบสูงสุดต่อสังคม

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) ศึกษาสภาพการปฏิบัติตามจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชนในประเทศไทย
- 2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติตามจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชน
- 3) หาแนวทาง/มาตรการกำกับดูแลและส่งเสริมการปฏิบัติตามจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชน
- 4) นำเสนอกรอบจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชน

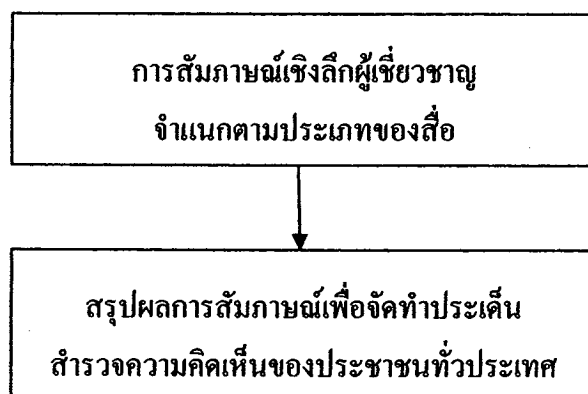
1.3 นิยามศัพท์

- 1) **สื่อมวลชน/สื่อ** หมายถึง องค์กรสื่อ ผู้สื่อข่าว ผู้ผลิตรายการ ผู้ดำเนินรายการ และผู้ปฏิบัติงานอื่นๆที่ทำหน้าที่ผลิตรายการและนำเสนอข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ รวมทั้งสื่อมวลชนที่เผยแพร่ข้อมูลบนสื่ออินเทอร์เน็ต เช่น หนังสือพิมพ์ออนไลน์ เป็นต้น
- 2) **จริยธรรม** หมายถึง ศีลธรรม ความดี ความถูกต้อง ในความคิดและความประพฤติของบุคคลที่เกิดขึ้นโดยสมัครใจ
- 3) **จริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชน** หมายถึง ความดีงามและความถูกต้องในการทำงานของสื่อมวลชน ซึ่งนำไปสู่ประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนส่วนใหญ่
- 4) **จรรยาบรรณในวิชาชีพสื่อมวลชน** หมายถึง หลักการทำงานของสื่อมวลชนภายใต้องค์กรวิชาชีพหรือสาขาวิชาชีพของตน ไม่ว่าจะทำเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ตาม จรรยาบรรณเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงค่านิยมขององค์กรและความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ที่สื่อมวลชนมีต่อสังคม

1.4 กรอบแนวทางการดำเนินงาน

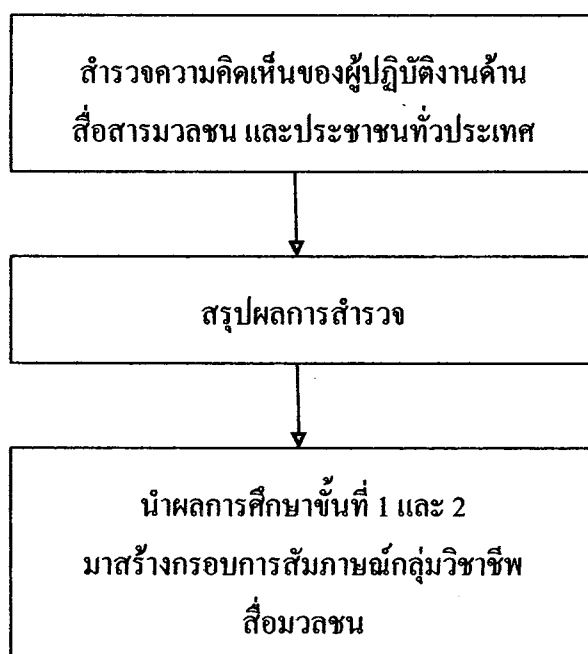
ขั้นตอนที่ 1:

- ศึกษาสภาพการปฏิบัติตามจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชนประเภทต่างๆ
- ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติตามจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชน
- หาแนวทาง/มาตรการกำกับดูแลและส่งเสริมการปฏิบัติตามจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชน

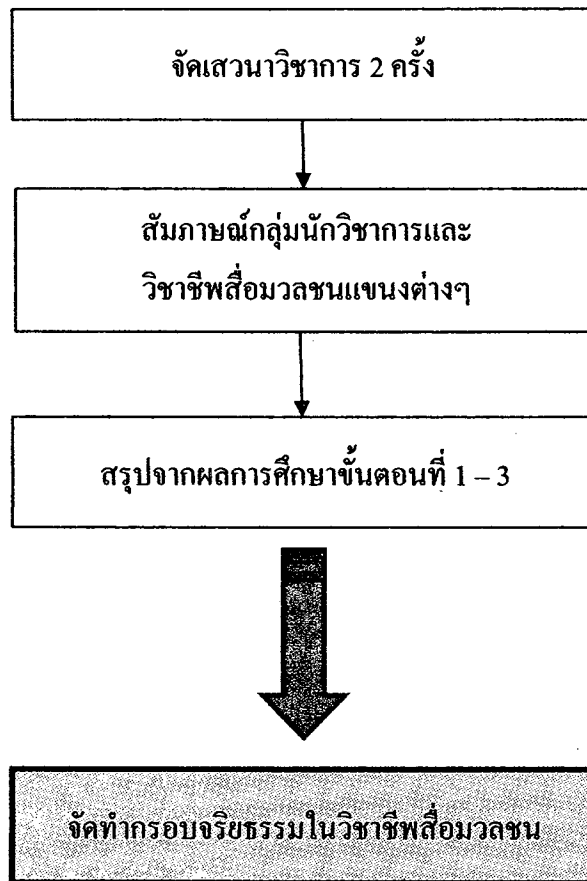
ขั้นตอนที่ 2:

- สำรวจความคิดเห็นของสื่อมวลชนและประชาชนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามจริยธรรมในวิชาชีพของสื่อมวลชน
- หาแนวทาง/มาตรการกำกับดูแลและส่งเสริมการปฏิบัติตามจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชน
- สรุปประเด็นที่ควรกำหนดไว้เป็นกรอบจริยธรรมของสื่อมวลชน

ขั้นตอนที่ 3:

- ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติตามจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชน
- หาแนวทาง/มาตรการป้องกัน กำกับดูแล และส่งเสริมการปฏิบัติตามจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชน
- สรุปประเด็นที่ควรกำหนดไว้เป็นกรอบจริยธรรมของสื่อมวลชน

1.5 ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีกำหนดนับตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2553 - วันที่ 31 มีนาคม 2556

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้ ได้แก่

- 1) ได้กรอบจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชนของประเทศไทย
- 2) ได้แนวทาง/มาตรการส่งเสริมจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชน